

خاندان حَمَوّیان

بر سر کارنامه علمی، فرهنگی و سیاسی خاندان

حمّو، ابن خراسان، شام و یزد

نگارش و پژوهش

سید سعید احمد پور مقدّم

- سرشناسه : احمدپور-قدم سید سعید، ۱۳۶۷ -
- عنوان و نام پدیدآور : خاندان حمزایی (بررسی کارنامه علمی، فرهنگی و سیاسی خاندان حمزاییان خراسان، شام و ایران) کورش و پژوهش سید سعید احمدپور مقدم.
- مشخصات نشر : تهران: مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب، ۱۳۹۹.
- مشخصات ظاهری : بیست و دو، ۲۸۱، ۸ ص.
- فروست : میراث مکتوب؛ ۳۳۵. متن شناسی؛ ۴.
- شابک : 978-600-203-162-4
- وضعیت فهرست نویسی : فیا
- عنوان دیگر : بررسی کارنامه علمی، فرهنگی و سیاسی خاندان حمزاییان خراسان، شام و (یزد)
- موضوع : حمویه (خاندان)
- موضوع : Hamawiyah family
- شناسه افزوده : مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب
- رده بندی کنگره : ۱۳۹۹ ۳ الف ح / ۱۴۱۹ CS
- رده بندی دیویی : ۹۲۹/۲۰۹۵۵
- شماره کتابشناسی ملی : ۵۶۲۲۷۳۷

خاندان حمّوئیان

(بررسی کارنامه علمی، فرهنگی و سیاسی خاندان حمّوئیان خراسان، شام و یزد)

نگارش و پژوهش

سید سعید احمدپور مقدم

ناشر

میراث کتب

بازار

سازمان فرهنگی، اجتماعی، ورزشی شهرداری یزد

و بنیاد اندیشه احسان توحید

مدیر تولید: محمد باه

ترجمه گزیده مقدمه به انگلیسی: صطفی امیری

مدیر فنی و امور چاپ: حسین شام فرد

طراح و صفحه آرا: محمود خانی

چاپ اول: ۱۳۹۹ هـ

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

بها با جلد شومیز: ۴۷۰۰۰ تومان

بها با جلد سخت: ۶۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۰۳-۱۶۲-۴

چاپ و صحافی: الفبا

شماره فروش: ۵۵۴۴

همه حقوق متعلق به ناشر و محفوظ است

نشر الکترونیکی اثر بدون کسب اجازه کتبی از ناشر ممنوع است

نشانی ناشر: تهران، ش. پ: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲، دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

E-mail: tolid@MirasMaktoob.ir

<http://www.MirasMaktoob.ir>

فهرست مطالب

مقدمه	۱
فصل اول - آشنایی اجمالی با حمویین	۱
۱-۱ نیاکان خاندان	۱
۲-۱ بحثی در باب نام حمویه	۲
۱-۲-۱ ریشه واژه «حمویه»	۲
۲-۲-۱ دلیل نامگذاری این خاندان به «حموی»	۳
۳-۱ بحرآباد جوین، خاستگاه حمویان	۴
فصل دوم - تراجم رجال خاندان (مدخل اسامی و شرح احوال)	۷
۱-۲ حمویان خراسان	۸
- دهقان (پدر بزرگ انوشیروان، هم‌دوره قباد ساسانی)	۸
- ابو عبد الرحمن (عبد الرحیم) حمویه بن عباد (قرن دوم هـ. ق)	۱۰
- ابو جعفر حمویه بن علی، سپهسالار خراسان (قرن سوم و چهارم هـ. ق)	۱۱
- ابو الفضل احمد بن حمویه (قرن سوم و چهارم هـ. ق)	۱۶

- ۱۸ - علی بن حمّویہ (احتمالاً قرن سوم و چهارم هـ.ق).....
- ۱۹ - حسن بن حمّویہ (قرن چهارم هـ.ق).....
- ۲۰ - ابوالحسن حمّویہ، وزیر سامانی (قرن چهارم هـ.ق).....
- ۲۰ - ابوالقاسم ابراہیم بن محمد بن حمّویہ بحرآبادی (... - ۳۷۲ هـ.ق).....
- ۲۱ - ابوعلی حمّویہ، وزیر دیلمیان (قرن چهارم هـ.ق).....
- ۲۱ - خواجه احمد حمّویہ (قرن پنجم هـ.ق).....
- ۲۴ - ابو عبد الصمد (... - ۵۲۷ هـ.ق).....
- ۲۵ - ابو عبد اللہ محمد بن حمّویہ جوینی (۴۴۸ - ۵۳۰ هـ.ق).....
- ۲۸ - ملک حمّویہ (قرن پنجم و احتمالاً ششم هـ.ق).....
- ۲۸ - زین الدین احمد - احتمالاً قرن پنجم و قرن ششم هـ.ق).....
- ۲۹ - امام ابوالحسن علی بن محمد بن حمّویہ جوینی (... - ۵۳۹ هـ.ق).....
- ۳۱ - عبدالواحد ابوسعید حمّویہ (۵۱۶ - ۵۸۸ هـ.ق).....
- ۳۲ - معین الدین (محمد) حمّوئی (احتمالاً قرن ششم و نیمه اول هفتم هـ.ق).....
- ۳۳ - مؤید بن عبدالله (... - ۶۵۰ هـ.ق).....
- ۳۳ - سعدالدین ابوالمفاخر محمد (قرن ششم و هفتم هـ.ق).....
- ۳۴ - معین الدین عمر (قرن ششم و هفتم هـ.ق).....
- ۳۴ - شیخ سعدالدین ابوالسعادات محمد حمّوئی (۶۱۶ - ۶۸۶ هـ.ق).....
- ۵۶ - قاضی نصیرالدین محمد بن محمد بن علی بن مؤید (احتمالاً قرن هفتم هـ.ق).....
- ۵۶ - عیسیٰ بن احمد (... - ۶۵۵ هـ.ق).....
- ۵۷ - شیخ محمد بن احمد حمّوئی (... - ۶۵۸ هـ.ق).....
- ۵۷ - عزالدین ابراہیم (قرن هفتم و احتمالاً هشتم هـ.ق).....
- ۵۷ - شیخ صدرالدین ابراہیم حمّوئی (۶۴۴ - ۷۲۲ هـ.ق).....
- ۶۲ - خواجه یحییٰ بن شیخ سعدالدین.....
- ۶۴ - یحییٰ بن سعدالدین محمد حمّویہ (احتمالاً متولد ۶۳۶ هـ.ق).....
- ۶۴ - خواجه یحییٰ بن سعدالدین محمد حمّویہ (احتمالاً متولد ۶۴۸ هـ.ق).....
- ۶۴ - سعدالدین یوسف بن صدرالدین (متوفی ۷۳۵ یا ۷۳۶ هـ.ق).....

- ۶۸ - یحیی بن یوسف (احتمالاً تا نیمه دوم قرن هشتم هـ. ق زنده بوده است)
- ۶۹ - غیاث‌الدین هبة‌الله حمّوی (قرن هشتم هـ. ق)
- ۷۱ - عبدالرحمن حمّوی (احتمالاً قرن هفتم هـ. ق)
- ۷۲ - مولانا شمس‌الدین محمد بحرآبادی (قرن نهم و احتمالاً دهم هـ. ق)
- ۷۳ ۲-۲ حمّویان مصر و شام
- ۷۳ - عمادالدین ابوالفتح عمر حمّوی (اول) (۵۱۳-۵۷۷ هـ. ق)
- ۷۴ - ابوالقاسم بن احمد بن ابی سعد حمّوی (.... - ۶۲۳ هـ. ق)
- ۷۵ - وزیرالدین قاسم بن احمد حمّوی
- ۷۵ - رکن‌الدین محمد بن احمد حمّوی (۵۴۱-.... هـ. ق)
- ۷۶ - تاج‌الدین عبدالله حمّوی (۵۶۶-۶۴۲ هـ. ق)
- ۷۸ - شیخ‌الشیوخ صدرالدین ابوالحسن محمد حمّوی (۵۴۳-۶۱۷ هـ. ق)
- ۸۰ - عمادالدین ابوالفتح محمد حمّوی دوم (۵۸۱-۶۳۶ هـ. ق)
- ۸۲ - امیر فخرالدین ابوالفضل یوسف حمّوی (۵۸۲-۶۴۷ هـ. ق)
- ۸۹ - کمال‌الدین احمد بن شیخ‌الشیوخ (۵۸۴-۶۴۰ هـ. ق)
- ۸۹ - معین‌الدین حسن بن شیخ‌الشیوخ صدرالدین (۵۸۱-۶۴۳ هـ. ق)
- ۹۲ - محمود بن شیخ‌الشیوخ صدرالدین جوینی (.... - ۶۵۴ هـ. ق)
- ۹۲ - شرف‌الدین عبدالله بن تاج‌الدین محمد صوفی (۶۰۸-۶۷۰ هـ. ق)
- ۹۲ - شیخ محمد بن عبدالله (.... - ۶۵۱ هـ. ق)
- ۹۲ - فخرالدین یوسف حمّوی (۶۵۱-۷۰۱ هـ. ق)
- ۹۳ - ابوسعید مسعود بن تاج‌الدین عبدالله حمّوی (۵۹۲-.... هـ. ق)
- ۹۴ - صدرالدین ابوالحسن علی بن محمد حمّوی جوینی (.... - ۷۳۷ هـ. ق)
- ۹۵ - بهاء‌الدین ابوعبدالله محمد (۶۷۲-۷۴۹ هـ. ق)
- ۹۵ - بهاء‌الدین محمد (.... - ۷۴۹ هـ. ق)
- ۹۶ ۳-۲ حمّویان یزد
- ۹۶ - نظام‌الدین اسحاق حمّوی (۷۵۷-۸۵۲ هـ. ق)
- ۹۷ - نجم‌الدین محمد حمّوی (۸۱۸-۸۸۵ هـ. ق)

- ۹۸ سراج‌الدین مسعود حَمَوِثی یزدی اول (قرن نهم هـ.ق.)
- ۹۸ ابوالأنوار سالک‌الدین محمد حَمَوِثی (اول) (۸۴۷-... هـ.ق.)
- ۱۰۱ کاشف‌الدین محمد حَمَوِثی یزدی، ابوالمحمّد (۹۱۰-... هـ.ق.)
- ۱۰۳ سراج‌الدین مسعود حَمَوِثی یزدی (دوم) (۹۷۵-... هـ.ق.)
- ۱۰۳ مالک‌الدین مؤید حَمَوِثی یزدی (۹۶۹-... هـ.ق.)
- ۱۰۴ سالک‌الدین محمد حَمَوِثی یزدی (دوم) (زنده تا ۱۰۳۲ هـ.ق.)
- ۱۰۸ ۲- حَمَوِثیان اردکان
- ۱۰۸ میرزا کاشف‌الدین محمد رشید (احتمالاً قرن دهم و یازدهم هـ.ق.)
- ۱۰۸ رضی بن کاشف‌الدین محمد (۱۰۵۱-۱۰۷۵ هـ.ق.)
- ۱۱۱ ابراهیم بن کاشف‌الدین محمد اردکانی یزدی (قرن ۱۱ هـ.ق.)
- ۱۱۱ نصیرالدین محمد بن قنسی بن محمد حَمَوِثی اردکانی (زنده تا ۱۱۱۹ هـ.ق.)
- ۱۱۲ فاضل‌الدین محمد حَمَوِثی جوینی (قرن دهم هجری قمری)
- ۱۱۳ ۵- چند نام دیگر که احتمال کمی نسبت به انتساب آنان به آل حَمَوِثیه وجود دارد
- ۱۱۳ ابوالمعالی امام‌الحَرَمین جوینی
- ۱۱۴ حَمَوِثیه بن علی بن حَمَوِثیه
- ۱۱۵ نجم‌الدین ابوالحکم عبدالله بن محمد

فصل سوم - کارنامه حَمَوِثیان در عرفان و تصوف

- ۱۲۰ ۱- گرایش به عرفان و تصوف در بین حَمَوِثیان خراسان
- ۱۲۶ ۲- گرایش به عرفان و تصوف در بین حَمَوِثیان مصر و شام
- ۱۲۶ ۳- گرایش به عرفان و تصوف در بین حَمَوِثیان یزد و اردکان

فصل چهارم - کارنامه حَمَوِثیان در حوزه فقه و حدیث

- ۱۳۱ ۱- گرایش به فقه و حدیث در بین حَمَوِثیان خراسان
- ۱۳۶ ۲- گرایش به فقه و حدیث در بین حَمَوِثیان مصر و شام
- ۱۳۸ ۳- گرایش به فقه و حدیث در بین حَمَوِثیان یزد و اردکان

فصل پنجم - کارنامهٔ سیاسی حمّوئیان	۱۴۱
۱-۵ حمّوئیان خراسان در میدان رزم و سیاست	۱۴۱
۲-۵ حمّوئیان مصر و شام در میدان رزم و سیاست	۱۴۳
۳-۵ حمّوئیان یزد و اردکان در میدان رزم و سیاست	۱۴۶
فصل ششم - کارنامهٔ ادبی حمّوئیان	۱۴۷
۱-۶ شعر و نثر در میان حمّوئیان خراسان	۱۴۸
- خواجه احمد حمّویه (قرن پنجم هـ.ق.)	۱۴۸
- شیخ سعدالدین مسعود حمّوی (۵۸۶-۶۴۹ هـ.ق.)	۱۴۸
- شیخ صدرالدین ابوالحسن حمّوی (۶۴۴-۷۲۲ هـ.ق.)	۱۶۳
- عبدالرحمن حمّوی (احتمالاً قرن هفتم هـ.ق.)	۱۶۶
- غیاث‌الدین هبة‌الله حمّوی (قرن ششم هـ.ق.)	۱۶۶
۲-۶ شعر و نثر در میان حمّوئیان مصر و شام	۱۷۴
- سعدالدین ابوسعید مسعود بن تاج‌الدین هبة‌الله حمّوی (۵۹۲-... هـ.ق.)	۱۷۶
۳-۶ شعر و نثر در میان حمّوئیان یزد و اردکان	۱۷۷
- نظام‌الدین اسحاق حمّوی (۷۵۷-۸۵۲ هـ.ق.)	۱۷۷
- سالک‌الدین محمد حمّوی اول (۸۴۷-... هـ.ق.)	۱۷۹
- کاشف‌الدین محمد حمّوی یزدی (۹۱۰-... هـ.ق.)	۱۸۶
فصل هفتم - کارنامهٔ حمّوئیان در طب و نجوم	۱۹۵
فصل هشتم - کتاب‌شناسی خاندان	۱۹۷
۱-۸ آثار چاپ‌نشدهٔ رجال خاندان	۱۹۷
۲-۸ آثار چاپ‌شدهٔ رجال خاندان	۲۳۰

۲۳۳	فصل نهم - شجره نامه آل حمویه
۲۳۷	نمایه ها
۲۳۹	اشخاص
۲۶۱	جایها
۲۶۶	کتابها
۲۶۹	سلسله های پادشاهی و فرقه های تصوف
۲۷۱	منابع و مأخذ
۲۷۱	کتابها
۲۸۰	مقالات

مقدمه

در تاریخ ایران زمین خاندان‌هایی که توانسته باشند طی قرون و اعصار متمادی نسل پیوسته‌ای از علما، فضلاء و رجال سیاسی را در دامان خود بپرورانند انگشت‌شمار بوده‌اند. سلسله‌های حکومتی و پادشاهی را که قدرت به طور موروثی میان آنان دست به دست می‌گشته مستثنا می‌کنیم؛ چرا که آموزش‌های نسل به نسل در میان ارباب قدرت و حکومت، حتی اگر در حوزه‌هایی غیر از رزم، سیاست هم وجود می‌داشت عمدتاً ذیل شأن سیاسی و با هدف ماندگاری قدرت در همان خاندان بود که غالباً بیش از یکی دو قرن نیز به طول نمی‌انجامید. اما اگر از این استثنا بگذریم، زیاد نیستند خاندان‌هایی که توانسته باشند با شکل‌دهی یک سنت فکری و نظام آموزشی، خانه‌ادگی، طی چندین قرن به تربیت رجال بزرگی در حوزه‌های متنوع دینی و ادبی و سیاسی و علمی بپردازند، بدون آن که لزوماً در تمام این قرون با نهادهای قدرت، ملوک و امرا رابطه مستقیمی داشته باشند.

اینجاست که به روشنی، اهمیت حمّوئیان درک می‌شود. خاندانی که طی چندین قرن با پرورش رجال بزرگی در حوزه‌های تصوف، عرفان، فقه، حدیث، سیاست، ادبیات، طب و نجوم جایگاهی ممتاز را در تاریخ ایران و اسلام به خود اختصاص داده‌اند.